Imponerande utgåva om de svenska luftstridskrafterna under det kalla kriget

av Tommy Jeppsson

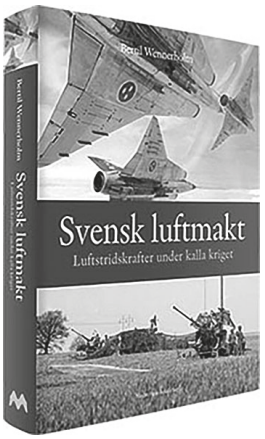

TITEL:
Svensk Luftmakt
Luftstridskrafter under kalla kriget
FÖRFATTARE:
Bertil Wennerholm
FÖRLAG:
Medströms Bokförlag

FORSKNINGSPROJEKTET FÖRSVARET OCH det kalla kriget har, efter att ha varit verksamt i mer än tjugo år, avslutats. En av de sista utgåvorna, i en imponerande produktion, är här anmäld bok, vilken behandlar de svenska luftstridskrafternas utveckling under mer än fyrtio år, således från tiden efter andra världskriget fram t o m 1980-talet.

Den epok som skildras uppvisade stora satsningar på det svenska luftförsvaret. Detta består av flygvapnet och luftvärnet, där en styrka med boken är att den tar ett helhetsgrepp över svensk luftförsvarsförmåga under den tidsperiod som avhandlas. Författaren frångår därmed den nästintill praxis som inneburit att försvarsgrenen flygvapnet behandlas separat från luftvärnet som är ett truppslag inom armén. Avseende luftvärnet behandlas även det som organisatoriskt ingick i Marinen. Bokens helhetsgrepp om luftförsvarsfrågorna anknyter därmed förtjänstfullt till de båda luftförsvarsutredningarna från åren 1954 och 1967.

Ledamoten överste Bertil Wennerholms gedigna forskningsinsats i ämnet vars resultat nu föreligger, handlar tidsmässigt om cirka ett decennium och är väl värd en eloge. Slutresultatet påvisar författarens stora kunnighet och noggrannhet som i hög grad bär dennes signum.

De frågor som inledningsvis ställs och besvaras är:

- Vilka luftstridskrafter fanns vid olika tidpunkter?
- Hur var de avsedda att utnyttjas?
- Hur var de grupperade?
- Hur skulle de ledas?
- Hur åstadkoms uppbyggnaden av luftstridskrafterna?
- Vilka förändringar skedde under det kalla kriget avseende kvalitet, kvantitet och planerat operativt utnyttjande?

Utifrån dessa frågeställningar kan läsaren lätt navigera i det omfattande underlag som presenteras i de olika kapitlen vilka har en logisk ordningsföljd och innehållsmässig

struktur. Författarens svar på frågeställningarna är ingående, där såväl översikt som detaljer imponerar. En vägledning ges även för den intresserade gällande litteratur och forskningsläget inom ämnesområdet.

Luftstridskrafternas uppgifter är redovisade på ett mycket klarläggande sätt och utgör en nödvändig ingång för det fortsatta läsandet av boken. Ett efterföljande kapitel behandlar de flygande förbanden där de olika förbandstyperna liksom det materiella innehållet i form av de olika flygplanstyperna och dessas beväpning är beskrivna. Den operativa fördelningen av luftstridskrafterna geografiskt över landet tar utgångspunkt i den militärterritoriella indelning av landet som gällde under den period som boken täcker in. Här skedde ett antal förändringar som måste ha bjudit på pedagogiska utmaningar för författaren, då det gäller att för läsaren skapa ett begripligt sammanhang, något som författaren lyckas med.

Recensenten önskar lyfta fram det positiva med att författaren behandlar personalfrågorna. Att människorna i organisationen är avgörande för dess förmåga kan lätt uppfattas som en truism. Då det gäller de system som innefattas i begreppet luftmakt är hög tekniknivå en avgörande verkansfaktor vilket inte sällan slår igenom när ämnet behandlas, varför humandimensionen tenderar att hamna i skymundan. Så inte i här anmäld bok.

Vårt svenska flygbassystem, som bas 60 och bas 90-systemen, med många flygbasförband, där spridningsprincipen i syfte att undgå bekämpning utgjorde en bärande tanke är, i en omvärldsjämförelse ett tämligen unikt koncept. I boken redovisas förutom fördelningen av baser över landet också förekommande typer av baser som dåtiden uppvisade. En redogörelse som lätt leder tanken till dagssituationen där spridningstanken åter är högaktuell.

Luftvärnet får i boken en utmärkt genomgång där läsaren lätt slås av den mängd förband med olika kapacitet avpassade för olika skyddsuppgifter som fanns. Tanken leder här lätt till det dagsaktuella kriget i Ukraina där ett mycket starkt luftvärn är avgörande för samhällets funktionalitet och motståndsförmåga. Intressant är också att dåtidens svenska luftvärnssystem i likhet med stridsflygsystemen innehöll materiel som till övervägande delen producerats inom landet.

Den operativa liksom taktiska ledningen och samordningen av de olika förmågorna ger läsaren en bild av genomtänkta svenska lösningar. Den dåvarande luftbevakningsorganisationen med många förband som täckte hela landet tillsammans med ett väl utbyggt och tekniskt kvalificerat stridsledningssystem kan tveklöst ges karaktären av att ha varit robust.

Bokens tydliga karaktär av att vara heltäckande ges också i den kapitelvisa fortsättningen där verkan av de olika vapentyperna redovisas liksom luftstridskrafternas gruppering och beredskap och den styrka som var och fortsatt är förknippad med en svensk försvarsindustri. Kapitlet om försvarsindustrin avhandlar inte enbart flygindustrin utan också vapenindustrin som Bofors jämte elektronikindustrin. I ett kapitel som är en sammanfattning av resultatet samt författarens reflektioner återkopplas till hur de inledningsvis ställda frågorna har besvarats, en utmärkt pedagogik där helhetsbilden kommuniceras.

Bertil Wennerholm lyfter även fram ett antal ytterligare frågor som kan behöva studeras/ beforskas samt några tankar om framtiden vars utgångspunkt i tidigare dragna erfarenheter är väl värda att ta tillvara av samtidens beslutsfattare.

Bokens struktur/ uppläggning känns helt problemfri, där bl a några bilagor ger läsaren möjligheten till fördjupad information.

Det gäller benämningar, begrepp och förkortningar samt den årsvisa leveransen av egentillverkade och importerade stridsflygplantyper samt flygvapnets andel av försvarsutgifterna. Notapparaten är heltäckande och tydligt redovisad kapitelvis. Den avslutande referenslistan innehåller bl a en omfattande litteraturlista som för den intresserade ger bra lästips.

Bertil Wennerholms bok uppfyller mycket högt ställda krav på kvalité och precision vad avser såväl översiktlighet som detaljinformation. *Svensk luftmakt* bedöms ha karaktären av ett standardverk där framtida studier och forskning kan hämta viktig och belagd information.

Rekommenderas!

Recensenten är överstelöjtnant, ledamot av KKrVA och redaktör för dess Handlingar och Tidskrift.